

กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร โดยพุทธสันติวิธี*

The Process of Building a Peaceful Family under the Bowon Power by Buddhist Peaceful Means

¹ณัฐกิตติมา จิตรานุเคราะห์ และ อุทัย สติมัน

¹Natthakitima Chitranukroh and Uthai Satiman

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: 123456@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษา วิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา สาเหตุ ความต้องการ จำเป็นด้านครอบครัวสันติสุขในเขตพื้นที่แขวงบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี 2) เพื่อศึกษาหลักการที่เอื้อต่อ กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี 3) เพื่อนำเสนอกระบวนการ เสริมสร้างครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในรูปแบบอริยสัจโมเดล มีขั้นตอนวิจัยตามแนวทางบันได 9 ขั้น การสัมภาษณ์เชิงลึก 3 กลุ่ม 1. กลุ่มประชากรในชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) 22 คน 2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 16 รูป/คน 3. สทนากลุ่มย่อย 6 รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาการดำเนินชีวิตร่วมกันของครอบครัวในชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) มีปัญหา จากสถานะทางเศรษฐกิจ การขาดศีลธรรม ขาดความซื่อสัตย์และขาดความตระหนักในหน้าที่ ส่งผลกระทบ ทางด้านจิตใจและร่างกาย นำมาซึ่งครอบครัวแตกแยก 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการ เสริมสร้างครอบครัวสันติสุข คือ หลักฆราวาสธรรม 4 ประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ เพื่อให้การดำเนิน ชีวิตร่วมกันในครอบครัวระหว่างคู่สมรสได้รู้จักความซื่อสัตย์ อดทนก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรค ให้อภัยผิดตน ช่มใจ รู้จักเสียสละ ใส่ใจในบริบทรอบ ๆ ตัวของทั้งสองฝ่าย 3) กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข ผ่านกิจกรรมเรียนรู้ 5 กิจกรรม เกิดองค์ความรู้ใหม่ คือ ครอบครัว สุขุทรรษา โมเดล โดยการพัฒนาที่เป็น ประโยชน์ 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) รู้จักใส่ใจ ยอมเสียสละ มีความรู้สึกเชิงบวก เห็นใจระหว่างกัน 2) รู้จักเปิด ใจ มีความมั่นคงทางจิตใจ พูดจริงทำจริง มีความรักความอบอุ่น การดูแลด้านจิตใจกัน 3) รู้จักเข้าใจ รู้จัก อดทนต่อสิ่งเย้ายวนใจ เข้าใจในตัวตนหาทางออกของปัญหาชีวิตได้ 4) รู้จักวางใจ เกิดสัมพันธภาพที่ดียิ่งขึ้น มีความเห็นอก เห็นใจกัน 5) กิจกรรมเรียนรู้สุขุทรรษา เกิดพันธะสัญญาช่วยสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูล ในการดำเนินชีวิตครอบครัว ให้เกิดความสันติสุขอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข; พลังบวร; พุทธสันติวิธี

Abstract

The study had the following objectives: 1) to investigate the context, problems, causes, and needs for a peaceful family in the Bang Khun Non district, as well as the theories related to the process of building a peaceful family under Bowon power using Buddhist peaceful means; 2) to explore the Buddhadhamma that supports the process of building a peaceful family under Bowon power using Buddhist peaceful means; and 3) to present the process of building a peaceful family under Bowon power using Buddhist peaceful means. The study employed an action research method based on the *Ariyasacca* (Four Noble Truths) model with a 9-ladder approach to research methods. Data were collected through in-depth interviews with three groups: 1) 22 participants from the Wat Mai (Yai Paen) community; 2) 16 experts; and 3) a focus group discussion with 6 participants.

From the study, the following results were found: 1) Problems of coexistence among families in the Wat Mai (Yai Paen) community are caused by economic status, lack of morality, honesty, and awareness of one's roles, leading to mental and physical effects, and ultimately resulting in family separation. 2) The Buddhist peaceful means that support the process of building a peaceful family include *Gharāvāsadhamma* (four virtues for a good household life), namely *sacca* (truth and honesty), *tama* (self-development), *khanti* (tolerance), and *cāga* (generosity). These virtues enable spouses in families to overcome problems and obstacles, learn to forgive, and train themselves to control their minds while being aware of each one's surroundings. 3) The process of building a peaceful family is achieved through five activities, leading to a new body of knowledge titled the 'Happy Family Model.' The model consists of five aspects: (1) being attentive, sacrificing, maintaining a positive mindset, and being considerate of one another; (2) being open, having a stable mentality, walking the talk, being affectionate, and taking care of one's feelings; (3) understanding, being tolerant of temptation, and finding solutions to life's problems; (4) fostering positive relationships and being considerate of one another; and (5) engaging in happy learning activities, which can lead to a covenant for building a strong family, helping one another throughout family life, and resulting in sustainable peace and happiness.

Keywords: Process for Building a Peaceful Family; Bowon Power; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ครอบครัวมีชีวิตที่เป็นสุขและสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีอาชีพสุจริตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ เพื่อปรับเปลี่ยนให้คนในสังคมไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม มีทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกศตวรรษที่ 21 ส่งเสริมให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดีตลอดช่วงชีวิต นอกจากนี้ได้กำหนดและขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560-2564 ออกมาใช้เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อสถาบัน

ครอบครัวโดยเฉพาะค่านิยมความเป็นปัจเจกบุคคล นำไปสู่สัมพันธภาพภายในครอบครัวเกิดประเด็นครอบครัว ดังนั้น ครอบครัวจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมที่มีการดำเนินชีวิตแบบอบอุ่นและมั่นคงสู่สังคมเทคโนโลยีที่มีลักษณะเป็นวัตถุนิยม (Office of the National Economic and Social Development Board, 2023) และบริโคนิยมความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาเป็นเครื่องมือเปลี่ยนการปฏิสัมพันธ์แบบเดิมให้มีช่องว่างเกิดขึ้นระหว่างสมาชิกส่งผลเสียต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน และเป็นสาเหตุหลักนำไปสู่การหย่าร้างที่มีจำนวนสูงขึ้นทุกปี ประเทศไทยโดยสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครองพบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ. 2559 การจดทะเบียนสมรสลดน้อยลงทุกปี แต่มีการจดทะเบียนหย่าร้างสวนทางกันทุกปี อัตราการหย่าร้างในปี พ.ศ. 2559 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 ถึง 33% (Themomentum, 2017) ในช่วงปี พ.ศ. 2560 ถึง 2564 การจดทะเบียนสมรสลดน้อยลง แต่ปี พ.ศ. 2562 มีการจดทะเบียนสมรสสูงสุดในรอบ 5 ปี อย่างไรก็ตาม ในปีเดียวกันการจดทะเบียนหย่ามีตัวเลขสูงที่สุดเช่นกัน อัตราการหย่าร้างในปี พ.ศ. 2564 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2560 ถึง 46 % ทั้งนี้ประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การหย่าร้างส่วนใหญ่มาจากเรื่องความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งรุนแรง เรื่องสถานะเศรษฐกิจในครอบครัว เป็นต้น (The Bureau of Registration Administration, 2023) นอกจากนี้ในช่วง 3 เดือนแรกของปี พ.ศ. 2566 มีสถิติหย่าร้างแล้วจำนวน 24,901 คู่ โดยกรุงเทพมหานครมากที่สุด 2955 คู่ (The Momentum, 2017) ปรากฏการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวในสังคมไทยที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลก และเลือกที่จะหย่าร้างมากกว่าการแก้ไข ปรับปรุง ด้วยเหตุนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบปัญหา อันเนื่องจากสภาพปัจจุบันเพื่อให้ได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นปัญหาด้านการหย่าร้าง

จากการลงพื้นที่เพื่อหาสาเหตุ และปัญหาของครอบครัวในพื้นที่แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสส่งผลต่อสันติสุขภายในครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่ขาดสภาพคล่องเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจ มีหนี้สินนอกระบบชนิดดอกเบี้ยสูง สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างไม่มีความสุข (Sirisit, 2023) สอดคล้องกับคมสันต์ วัฒนาพานิช ที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจขาดสภาพคล่องส่วนตัว มีรายรับน้อยกว่ารายจ่าย (Wattthanaphanit, 2023) นอกจากนี้ถาวร ปราบไกรสิทธิ์ ได้กล่าวว่าขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เนื่องจากสามีให้ความสำคัญกับงานและเพื่อนมากกว่าคู่ชีวิต นิยมใช้ความรุนแรงกับสมาชิกในครอบครัวทั้งคำพูดและการทำร้ายร่างกาย อีกทั้งทัศนคติไม่ตรงกันเช่นเรื่องการเมืองที่มีความคิดต่างกัน และไม่ยอมรับฟังเหตุผล (Prapkraisi, 2023) สุพิศรา เภาโคตรศรี ขาดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เนื่องจากสามีพูดไม่ค่อยคิดว่าสิ่งที่พูดออกไปผู้อื่นฟังแล้วเกิดความรู้สึกเช่นไรบางครั้งพูดซ้ำซากทำให้เกิดความเบื่อหน่าย มีความชอบที่แตกต่างกัน มีช่องว่างระหว่างวัย (Thaokotsri, 2023) สอดคล้องกับสิริกานต์ ดั่งเขียว ที่มีการทะเลาะวิวาท ขาดศรัทธาซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ตนมีภาวะซึมเศร้า (Duangkhieo, 2023) ปัญหาเหล่านี้อาจบานปลายกระทบต่อความสัมพันธ์ สันติวิธีจึงเป็นวิธีหนึ่งการหนึ่งที่สามารถยับยั้งชั่งใจสมาชิกภายในครอบครัวได้ อย่างไรก็ตามคู่สมรสมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมมือร่วมใจกันสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันให้มีความสุข มีแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีงามเพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายแห่งครอบครัวสันติสุข กล่าวได้ว่าปัญหาของครอบครัวในพื้นที่เป้าหมายประกอบด้วย 3 กลุ่ม cluster ใหญ่ ๆ ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านสถานะทางเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) 2) ปัญหาด้านการขาดศีลธรรม ขาดความซื่อสัตย์ที่ไม่ยินดีพอใจในคู่สมรส 3) ปัญหา ด้านการขาดความตระหนักในหน้าที่

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับครอบครัวสันติสุข และการสร้างครอบครัวสันติสุข ในการวิจัย เรื่องกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี โดยมีแนวคิดในการเสริมสร้างชีวิต

ครอบครัวให้มีสันติสุขเกิดขึ้นเพื่อสร้างกระบวนการให้เป็นเครื่องมือที่เป็นหลักการเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และ“หลักสันติวิธี” อาจหมายถึง “พุทธเสวนาซึ่งเป็นวิธี ข้อปฏิบัติ หรือชุดกระบวนการอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้า หรือเหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ (Chimvilaisup, 2016) การใช้พุทธสันติวิธีในการพูดคุยมีเหตุผลสำคัญที่ใช้หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้มาเป็นหลักในการยกระดับจิตใจของมนุษย์ในการสร้างสันติสุขให้เป็นหนึ่งเดียว จึงเป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์อีกวิธีหนึ่ง อนึ่งสันติวิธีสามารถนำมาสร้างความสัมพันธ์ โดยการนำหลักพุทธธรรม คือ ขรวาสาธรรม ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ธรรมที่เป็นที่พึ่งแห่งความระลึกถึง นับเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างสันติสุข ที่ชนใดได้ประพฤติดจะเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อันจะส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีอย่างยั่งยืน เพื่อให้ครอบครัวมีความร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โจมตีปัญหาไม่โจมตีที่ตัวบุคคล ไม่มุ่งเอาชนะกันแต่สร้างความร่วมมือ มองสมาชิกทุกคนอย่างมีคุณค่า เน้นทั้งเหตุและผล สร้างครอบครัวให้สมบูรณ์และอบอุ่น สมาชิกทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขด้วยสันติวิธี (Phramaha Hansa Dhammaso, 2011) จากการศึกษาพบว่า แนวคิดที่นำมาเป็นกรอบในกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุขนั้น ได้แก่ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับด้านความสัมพันธ์ แนวคิดการเสริมสร้างสมรรถนะ กล่าวคือ ด้านศักยภาพ Competency คือความรู้ Knowledge ทักษะ Skill และ คุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal Characteristic of Attributes) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรม Behavior ที่จำเป็นและมีผลให้บุคคลนั้นปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้ดี (Rasamithammachote, 2005)

จากสถานการณ์ปัจจุบัน สัมพันธภาพภายในครอบครัว ได้ถ่ายทอดความรู้สึกความผูกพันลดน้อยลง ผลเสียก็ตกอยู่กับสมาชิกในครอบครัว และชุมชนอ่อนแอหรือล่มสลาย ไม่สามารถเป็นเครื่องกำกับควบคุมทางศีลธรรมได้ ศีลธรรมก็เสื่อมลง (Yoomonthien, 1994) ครอบครัวในสมัยก่อนมีความเป็นปึกแผ่น และสามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัวให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงามได้ แต่ในปัจจุบันครอบครัวขาดความเป็นปึกแผ่น เพราะการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับครอบครัวน้อยกว่าด้านเศรษฐกิจ ปัญหาเศรษฐกิจจึงเข้ามามีผลกระทบต่อครอบครัวต้องแยกจากกันเพื่อไปทำงานอยู่ที่ห่างไกลกัน ครอบครัวจึงห่างเหิน และกลายเป็นปัญหาสำคัญของสังคม เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นโครงสร้างทางศีลธรรมของสังคม (Wasi, 1996) ปัญหาในครอบครัวประการหนึ่งเกิดเพราะระบบของวัฒนธรรมทางสังคมเปลี่ยนไป พ่อแม่เคยเข้าวัดและชักชวนให้ลูกหลานไปวัดในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันนี้พ่อแม่ไม่ได้ชวนลูกเข้าวัด จึงไม่ได้รับเอาชีวิตแบบชาวพุทธมาถ่ายทอดให้ลูกหลาน การกล่อมเกลาลูกและเยาวชนให้มีคุณธรรมจริยธรรมควรผ่านสถาบันครอบครัว และชุมชน มากกว่าที่จะผ่านการกล่อมเกลาลูกจากพระภิกษุในวัดโดยตรง (Eoseewong, 2002) กล่าวโดยสรุป แม้หลาย ๆ หน่วยงานได้แสดงออกถึงความสำคัญและให้ความสนใจปัญหาครอบครัว แต่ความสนใจดังกล่าวยังขาดการเสริมสร้างอย่างเป็นระบบ และยังขาดการที่จะนำความรู้สู่การปฏิบัติ และส่งผลอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติให้ตรงตามจิตของบุคคลแต่ละคนในครอบครัวได้อย่างแท้จริง

การวิจัยเรื่องกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร โดยพุทธสันติมุ่งนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อการเสริมสร้างครอบครัวให้เกิดสันติสุขได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ส่งผลให้มนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความประพฤติปฏิบัติดี มีความซื่อสัตย์ มีความอดทน ให้อภัย สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในครอบครัว และจะส่งผลดีต่อสังคมต่อและประเทศ เนื่องจากครอบครัวเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา สาเหตุ ความต้องการจำเป็นด้านครอบครัวสันติสุข ในเขตพื้นที่แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบรรพชนโดยพุทธสันติวิธี
2. เพื่อศึกษาหลักการธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบรรพชน โดยพุทธสันติวิธี
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบโมเดล (Action Research) ภายใต้กรอบการดำเนินการวิจัย 9 ขั้นตอน ทำการวิจัยในพื้นที่ชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยใช้เครื่องมือต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบรรพชนโดยพุทธสันติวิธี ซึ่งผู้วิจัย ได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกี่ยวกับหลักพุทธสันติวิธี ในการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืน และยังได้ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความต้องการจำเป็นด้านครอบครัวสันติสุข ตลอดจนศึกษาแนวคิดครอบครัวในสังคมไทย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบรรพชน แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการให้คำปรึกษาครอบครัว จากนักวิชาการทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก รวมถึงศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 36 เรื่องจากนั้นนำข้อมูลที่ได้ศึกษาเบื้องต้นมาบูรณาการเข้าด้วยกัน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ในการวิจัย จากนั้นสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) 22 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธสันติวิธี 4 รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัว 3 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างครอบครัวจำนวน 2 ท่าน นักพัฒนาสังคมที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวกระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์ 3 ท่าน และนักจิตวิทยาครอบครัว 1 ท่าน และการสนทนากลุ่ม จำนวน 6 ท่าน ด้วยวิธี Snowball

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบโมเดล (Action Research) โดยใช้เครื่องมือวิจัย คือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการใช้เครื่องบันทึกเสียง การอัดวิดีโอ กล้องถ่ายภาพ สมุดบันทึก ปากกา มือถือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โปรแกรม Zoom meeting โปรแกรม Line เพื่อบันทึกข้อมูลสำหรับการวิจัยแล้วทำการวิเคราะห์และบูรณาการหลักพุทธธรรมและแนวทางการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้ 1. การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ใช้วิธีการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก

หนังสือตำราวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาและตำราอื่น ๆ รวมถึงเอกสารงานวิจัยและบทความวิชาการ จากตรวจสอบเนื้อหาและข้อมูลของเอกสารแล้วจำแนกประเภทของข้อมูล ตามประเด็น ต่าง ๆ ที่สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัย จำแนกข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ตามความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์แบบเป็น ทางการเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ตอบคำถามสัมภาษณ์ที่ละประเด็นด้วยตนเอง ในลักษณะการสนทนาโต้ตอบ โดยมีอุปกรณ์บันทึกเสียง และการจดบันทึกประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อเป็นการจัดเก็บข้อมูล ในการให้สัมภาษณ์ 3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการกระบวนกรวิพากษ์ (Seminars) เป็นกระบวนกรระดมสมอง (Brain Storm) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญชำนาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ และผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามา มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ สังเคราะห์ เสนอแนะ เพื่อร่วมกันกำหนดกรอบกระบวนกร เสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธีให้มีความน่าเชื่อถือและเหมาะสม 4. การศึกษา จากภาคสนาม (Field Studies) และการลงสู่ปฏิบัติจริง (Implementation) ที่ได้ผ่านกระบวนกรวิพากษ์ จากผู้ทรงและการออกแบบมาแล้ว ซึ่งเป็นข้อสรุปจากการศึกษาค้นคว้าแล้วนำไปทดลองใช้ปฏิบัติในพื้นที่จริง นำผลที่ได้จากการทดลองใช้ในพื้นที่จริงมาประเมินผล เพื่อตรวจสอบและสรุปผลของการดำเนินงาน 5. การจัดทำข้อมูล มีขั้นตอนคือ 1) จัดทำข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม การบันทึกวิธีโอ เครื่องบันทึกเสียง ทำการบันทึกข้อมูลการสนทนา 2) นำข้อมูลที่บันทึกได้ มาสรุปในแต่ละหัวข้อประเด็น ทำการจัดหมวดหมู่เพื่อหาข้อมูลคำตอบ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตามเนื้อหาของกรวิจัย 3) การตรวจสอบข้อมูล ระหว่าง การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จะมีตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ (Reliability) และความเที่ยงตรง (Validity) ของคำถามและข้อมูลภาคสนามทุกครั้ง ที่จัดเก็บบันทึกข้อมูล ด้วยการดูข้อมูลคำถาม ได้มีวัตถุประสงค์ ความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำและมีความเชื่อถือได้มากที่สุดจากการ แจกแบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วจึงนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่และนำเสนอกระบวนกรเสริมสร้าง ครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการตามแบบอริยสัจจโมเดล (Action Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดเป็นหมวดหมู่แล้วแยกออกประเด็น ๆ ตามจุดประสงค์ในการวิจัยและนำข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์เชิงลึก ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย จึงต้องใช้เทคนิคในการตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งที่มาของข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่มและข้อมูลที่ได้จากกระบวนกรวิพากษ์ (Seminars) มาวิเคราะห์ เชิงพรรณนา (Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภท หาข้อสรุป จากนั้นเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่ออธิบายและวิเคราะห์ แนวทาง ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการพัฒนากระบวนกรเสริมสร้างครอบครัว สันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษารวบรวม และ การนำเสนอผลการศึกษารวบรวม เป็นการสรุปผลการวิจัย ตามหลักอุปนัยวิธี โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูล แบบสามเส้า (Triangulation) คือ 1) ด้านข้อมูล 2) ด้านผู้วิจัยโดยการเปลี่ยนรูปแบบการสัมภาษณ์ และ 3) ด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นมาข้อมูลที่ได้รวบรวมแล้วทำการสรุปเป็นข้อมูลเพื่อสะท้อนผลจากสิ่งที่ได้ ทั้งจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีหรือการสัมภาษณ์ ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แล้วจึงนำเสนอ กระบวนกรเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัย

กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี มีผลการวิจัยมีดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า บริบท สภาพปัญหา ของกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขของครอบครัวของชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) เป็นชุมชนแออัด (Slum Area) การสร้างบ้านเรือนต่ำกว่ามาตรฐานของกรมโยธาผังเมือง ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนมีหลากหลายอาชีพ อาทิ ลูกจ้างรายวัน พนักงานบริษัท อาชีพอิสระ และบุคคลที่ว่างงาน เป็นต้น ปัญหาใหญ่ ๆ ของครอบครัวของชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) พบว่า 1) ปัญหาจากเศรษฐกิจและสังคม ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของโลก ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตกับสังคมด้วยรูปแบบต่าง ๆ นำมาซึ่งปัญหาครอบครัว เกี่ยวกับด้านการดำเนินชีวิตมีปัญหาวิกฤตอยู่กับขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน 2) ปัญหาด้านการขาดศีลธรรม มีสาเหตุมาจาก แรงกดดันทั้งภายในและภายนอกครอบครัว เช่น ความตึงเครียดจากการทำงานและเกิดความรู้สึกว่าไม่มีความจำเป็นต้องฟังคนอื่น รวมถึงการ เสื่อมศีลธรรม 3) ปัญหาด้านขาดความตระหนักในหน้าที่ มีสาเหตุมาจากวิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิมของสังคม กมลสันดานจากการเลี้ยงดู และอัตตาธิปไตย จากสภาพปัญหาดังกล่าวของครอบครัว สุดท้ายหากไม่มีการแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้มีการดำเนินชีวิตครอบครัวได้เหมือนที่เคยเป็น เมื่อมีปัญหาที่ไม่คิดหาทางแก้ไขเลือกที่จะตัดสินใจหย่าร้าง อย่างไรก็ตามการดำเนินชีวิตร่วมกันของครอบครัวของชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) จำเป็นต้องมีหลักธรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติสำหรับคู่สมรส เพื่อนำไปสู่ครอบครัวที่มีสติ มีขันติ มีสันติ และจะเกิดครอบครัวสันติสุข แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการะบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร ที่นำมาใช้ในการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุข ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎีตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งปัจจุบันได้นำมาใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งประเทศฝั่งตะวันตกและตะวันออก คือทฤษฎีในการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข ที่เน้นด้านสัมพันธภาพของเวอร์จิเนีย ซาเทีย (Virginia Satir) และแนวคิดทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ คือ การพัฒนาศักยภาพ Competency ความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรม Behavior ที่จำเป็นตามแนวคิดของ David C. McClelland ซึ่งศักยภาพถูกนำมาเปรียบเทียบกับภูเขาน้ำแข็งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (McClelland, 1970)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี คือหลักฆราวาสธรรม 4 โดยมีสติเป็นแกนกลางมาผลักดันให้เกิดเป็นกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน การมีสังคมาธิ ๑ เกื้อกูลสนับสนุนให้มีชีวิตคู่สมรสที่ดีที่เป็นพลังเชื่อมโยงสายใจแห่งความรักสร้างสัมพันธภาพให้คงอยู่อย่างยั่งยืน และมีสันติสุขตลอดไป ได้แก่ 1) ความมีจาคะ การดำเนินชีวิตร่วมกันต้องรู้จักยอมเสีย สละ คือมีความเสียสละให้กันและกัน ยอมเสียเปรียบเพื่อให้ชีวิตครอบครัวไปต่อ ไม่คิดเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียว เสียสละเพื่อครอบครัวของทั้งสองฝ่ายที่เป็นตัวแปรสำคัญของชีวิตสมรส 2) ความมีสัจจะ คือมีความซื่อตรง ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การดำเนินชีวิตร่วมกันระหว่างคนสองคนนั้นต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ผลที่ตามมาคือจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นระหว่างกันไม่มีความหวาดระแวง มีความสบายใจ 3) ความมีหิมา คือเมื่อมีปัญหา จะนำพาให้มีการฝึกตนมีความข่มใจไว้ก่อนเพื่อให้สัมพันธภาพยังคงเดิม 4) ความมีขันติ ในการดำเนินชีวิตร่วมกันจะต้องเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคหลากหลายประการ ต้องรู้จักอดทน มองเห็นความเป็นจริง จับมือร่วมกันหาทางแก้ไขและอดทนก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรคไปด้วยกัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัย จากการทำกิจกรรมเรียนรู้ Module ที่ 1 จ ใส่ใจ EMPATHY กิจกรรมใส่ใจห่วงใยกันและกันสู่สายสัมพันธ์แห่งความรักความอบอุ่น หลังจากทำกิจกรรมและเว้นระยะเวลา 1 เดือน

เพื่อเฝ้าดูการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของคู่สมรส พบว่าเป็นเชิงบวก ครอบครัวมีการใส่ใจ มีศรัทธา มีความสบายใจ มีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับคู่สมรส และสายสัมพันธ์กับทั้งสองตระกูล

ผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ Module ที่ 2 จ เปิดใจ กิจกรรม เปิดใจ ความจริงสรสร้างสันติสุข ผลลัพธ์หลังจากทำกิจกรรมและเว้นระยะเวลา 1 เดือน เพื่อเฝ้าดูการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของคู่สมรส พบว่าครอบครัวมีความมั่นคงทางจิตใจ มั่นใจในการอยู่ร่วมกัน เป็นเพื่อนคู่คิด มีการให้เกียรติ เคารพ เกรงใจกัน มีการเปิดใจพูดคุยกันด้วยเหตุและผล รับฟังกันได้กับทุกสภาพของปัญหาของชีวิต และหาทางแก้ไขปัญหาปรับปรุงตน เปิดใจแล้วดีไม่มีปัญหาเกิดขึ้น หรือมีแต่น้อย ท้ายที่สุดจะเข้าใจกัน แล้วส่งผลให้ชีวิตมีความสุข มีความอบอุ่น รักกันมากขึ้น อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ Module ที่ 3 กิจกรรม จ เข้าใจ กระทั่งประสานสุขทุกเวลา หลังจากทำกิจกรรมและเว้นระยะเวลา 1 เดือน เพื่อเฝ้าดูการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของคู่สมรส พบว่าครอบครัวมีมุมมองที่มีกำลังใจยอมรับกันได้มากขึ้น มีความอดทนต่อความกดดัน เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น มองทุกสิ่งเป็นเรื่องดี เข้าใจต่อสิ่งเย้ายวนใจ เช่น อยากได้แต่ไม่ได้ เข้าใจต่อปัญหาความอยากลำบาก เข้าใจเพราะความรัก ยึดให้กัน มีความอบอุ่นประคับประคองชีวิตการครองเรือน มีความรู้สึกที่ดี ยิ่งรู้ยิ่งเข้าใจ (Self-Awareness) มีการสื่อสารด้วยวาจาสุภาพ (Self-Awareness) ต่างมองข้อผิดพลาดของตนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนให้เป็นคนที่มีประสิทธิภาพอยู่ในครอบครัวในสังคมได้อย่างมีความสุข

ผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ Module ที่ 4 จ วางใจให้อภัยต่อกัน กิจกรรม วางใจ ชวนกันดูหนัง หลังจากทำกิจกรรมและเว้นระยะเวลา 1 เดือน เพื่อเฝ้าดูการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของคู่สมรส พบว่าจากกิจกรรมดูหนังสั้นร่วมกัน ส่งผลให้คู่สมรสมี ระดับศีลธรรมอยู่ในใจคิดได้ตัดสินใจด้วยเหตุและผล ระลึกถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนให้รู้จักทางสายกลาง รู้จักการไว้ วางใจ ไม่แสดงท่าทีออกเมื่อไม่พอใจข่มใจไว้ข้างใน มีการนำสติมาใช้เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจมากกว่าความรู้สึก

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา สาเหตุ ความต้องการจำเป็นด้านครอบครัวสันติสุขในพื้นที่ชุมชน วัดใหม่ (ยายแบ่น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร และแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวร ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ คือ ครอบครัว สุขุขรรษา โมเดล ซึ่งสามารถอธิบายโดยละเอียดได้ดังนี้

Figure 1: Happy Family Model

กระบวนการที่ 1 รู้จักใส่ใจ หมายถึง ใส่ใจที่จะดูแลซึ่งกันและกัน ให้ครอบครัวเกิดความชุ่มชื่นร่มเย็น เพราะการใส่ใจกันนั้นยังจะมีแต่ความรักกันเรียกว่าผู้ใส่ใจย่อมเป็นที่รักไม่ใช่เฉพาะแค่คู่สมรส แต่ต้องไปเกี่ยวข้องกับการใส่ใจของทั้งสองตระกูลที่เข้ามาสัมพันธ์กันที่เป็นตัวแปรต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของสังคม ทั้งนี้การใส่ใจครอบครัว ๆ ก็ย่อมเป็นที่รักของกันและกันใส่ใจกันและกันจึงเป็นที่รักกันและกัน ฉะนั้นการใส่ใจเริ่มต้นจากครอบครัวจึงเป็นเรื่องถูกที่ดั่งาม

กระบวนการที่ 2 รู้จักเปิดใจ การเปิดใจ พูดความจริงหรือพูดสิ่งไหนทำตามคำที่พูด จะได้รับความเชื่อใจกันและกัน เป็นการประสานกันไว้ด้วยน้ำแห่งสัจจะที่มีต่อกัน ทำให้ทั้งสองประสานความเชื่อใจกันได้ การเปิดใจจึงเป็นความมั่นคงทางจิตใจ มีความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างกัน ทั้งนี้การดำเนินชีวิตสมรสต้องมีการเปิดใจกัน ผลที่ตามจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นกันและกัน

กระบวนการที่ 3 รู้จักเข้าใจ การรู้จักเข้าใจเป็นเรื่องสำคัญในชีวิตสมรส การรู้จักศึกษาเรียนรู้กันให้ดีพอ ก่อนการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน สร้างความเข้าใจระหว่างกัน เมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ จนกว่าจะผ่านพ้นไปได้ เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงระหว่างการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน เข้าใจในสิ่งที่ตนปรารถนาอยากได้อย่างมี แต่เมื่อไม่ได้ก็ต้องเข้าใจว่ายังไม่พร้อม ก็จะสามารถเข้าใจและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

กระบวนการที่ 4 รู้จักวางใจ การรู้จักวางใจเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันระหว่างคู่สมรส ในสถานการณ์ปัจจุบันที่อาจจะมีเรื่องราว ไม่ดีมากระทบจิตใจ เกิดเป็นปัญหาที่เลวร้าย กลายเป็นสิ่งทำลายสัมพันธ์ภาพ การรู้จักขอโทษจะส่งผลให้เรื่องราวนั้น ๆ จบลงได้ ทั้งนี้ การขอโทษต้องออกจากใจจริง จะให้ใครบังคับไม่ได้ ฉันทใด ครอบครัวจะมีสันติสุขได้ย่อมเกิดจากการกระทำของตัวเอง จะให้ใครบังคับให้เปลี่ยนแปลงตนเองไม่ได้ถ้าใจไม่ต้องการ

สติ หมายถึง เครื่องมือที่สามารถควบคุมมนุษย์ให้ตระหนักถึงสถานะของตนตลอดเวลา สติแน้นจะมีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนแต่ต้องฝึกฝนเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และนอกจากนี้สติจะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางความคิดและจิตใจ สติ ช่วยสร้างความเป็นระเบียบวินัย หากครอบครัวยึดนำมาใช้ จะสามารถดำเนินชีวิตร่วมกันได้อย่างยาวนาน ทำให้เกิดความมั่นคงส่งผลให้เกิดครอบครัวสันติสุขอย่างยั่งยืนตลอดไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากการศึกษาบริบท สภาพปัญหา สาเหตุ ความต้องการจำเป็น ด้านครอบครัวสันติสุข พบว่า สภาพทั่วไปของปัญหามีความแออัด ที่อยู่อาศัยและระบบสุขอนามัยต่ำกว่ามาตรฐานของกรมโยธาและผังเมือง ปัญหาครอบครัว ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านจิตใจและด้านสุขภาพ ปัญหาดังกล่าวเชื่อมโยงกับปัญหาด้านอื่น ๆ อีกจำนวนมาก อาทิ ปัญหาจากสถานะเศรษฐกิจของครอบครัว รายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย ส่งผลให้มีการกู้เงินทั้งในและนอกระบบ ด้วยปัญหาใหญ่ด้านเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อจิตใจและสัมพันธภาพภายในครอบครัวระหว่างคู่สมรส มีความวิตกกังวล มีความเครียด ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาครอบครัวที่ไม่สามารถหาทางออกให้ชีวิตได้ และสุดท้ายเลือกที่จะหย่าร้างมากกว่าการแก้ปัญหา ความมุ่งมั่นของผู้วิจัย ที่ต้องการให้ครอบครัวผูกพันต่อกัน จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างให้การดำเนินชีวิตร่วมกันระหว่างคู่สมรสมีความสุข สอดคล้องกับ Siriwanbut (1997) ที่ได้ศึกษาจิตวิทยาครอบครัว โดยได้ให้ความหมายของการอยู่ร่วมกันของบุคคลสองคน สร้างแบบ (Structure) หรือโครงสร้าง (Pattern) ในทางจิตวิทยา เป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรก ที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเพื่อเป็นตัวแทนของสถาบันทางสังคมภายนอก ที่จะปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติกับสมาชิก รุ่นใหม่ที่อุบัติขึ้นในครอบครัว สามารถนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องสำหรับการครองเรือนให้ประสบความสำเร็จบรรลุจุดหมายของชีวิตได้ ด้วยหลักฆราวาสธรรม 4 ตามที่ Kanlayapatthanakul et al. (2021) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “หลักธรรมและหลักการเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา” ว่าหลักพุทธธรรมสามารถเสริมสร้างความมั่นคง ในครอบครัว ตั้งแต่การเลือกคู่ครอง การดูแลเอาใจใส่กัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความสงบสุขระหว่าง คู่สมรส

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี พบว่า หลักฆราวาสธรรม 4 เป็นธรรมสำหรับการครองเรือน และหลักสติ เป็นแกนกลาง ที่เป็นประธานให้ ฆราวาสธรรมเกิดกระบวนการรู้จักใส่ใจ รู้จักเปิดใจ รู้จักเข้าใจ และรู้จักวางใจ เกิดการลงมือปฏิบัติและปรับปรุงแก้ไขข้อปัญหาได้ด้วยตัวเอง ทั้งด้านการซื่อสัตย์สุจริต การฝึกตนข่มใจ การอดทน และการเสียสละ ที่มีความเชื่อมโยงต่อกันแยกออกจากกันไม่ได้เปรียบเทียบเหมือนต้นไม้ที่ต้องยึดดินเพื่อไม่ให้ล้ม เช่นเดียวกับครอบครัวที่ต้องประคองกันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา การอยู่ร่วมกันด้วยการให้เกียรติ ให้โอกาส ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมกันแก้ไขข้อปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Raksaphakdee (2001) เรื่องจริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา การสร้างเสริมครอบครัว คู่สมรสควรมีหลักฆราวาสธรรม คือธรรมสำหรับการครองเรือน หมายถึง ธรรมอันนำความสุขมาสู่ผู้ครองเรือน การดำเนิน ชีวิตครอบครัวจะมีความสุขความมั่นคงคู่สมรสมีความอบอุ่นได้ กล่าวคือหลักฆราวาสธรรมสามารถแก้ไขปรับปรุงฟื้นฟูปัญหาภายในครอบครัวได้โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แก้ไขที่ตัวบุคคล ที่พึงปฏิบัติต่อกันระหว่างคู่สมรส

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จากผลการวิจัยการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขโดยวิธีการนำ ศาสตร์สมัยใหม่มาบูรณาการกับหลักพุทธสันติวิธี พบว่า กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขของครอบครัวของชุมชน ที่พัฒนาขึ้น เน้นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมลงมือปฏิบัติ ที่หลากหลาย แต่ละกิจกรรม

เว้นระยะห่าง 1 เดือน เพื่อให้เกิดการซึมซับ และทดลองปฏิบัติความรู้จากกิจกรรม เพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 คน กิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการอย่างเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของครอบครัวเป็นอย่างดี เกิดการพัฒนาการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุขอย่างยั่งยืน กิจกรรมเรียนรู้ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ โมดูลที่ 1 จ ใส่ใจห่วงใยกันและกันสู่สายสัมพันธ์แห่งความรักความอบอุ่น พบว่า ครอบครัว ใส่ใจกัน ใส่ใจตนเอง มีความรู้สึกเชิงบวกกับทั้งสองตระกูล กิจกรรมการเรียนรู้ โมดูลที่ 2 จ เปิดใจความจริงสร้างสันติสุข พบว่าครอบครัวรู้จักเข้าใจ รับฟังกัน รักกันยิ่งขึ้น เห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น ชีวิตมีความสุข มีความอบอุ่นรัก กิจกรรมการเรียนรู้ โมดูลที่ 3 จ เข้าใจ กระทั่งประสานสุขทุกเวลา พบว่า ผลของกิจกรรมสร้างความเข้าใจในการดำเนินชีวิตร่วมกัน เข้าใจกันมากขึ้น เข้าใจตนเอง เข้าใจกันแล้วดี ชีวิตมีความสุข ยิ้มแย้มแจ่มใส หัวใจเบิกบาน กิจกรรมการเรียนรู้ โมดูลที่ 4 กิจกรรม จ วางใจชวนกันดูหนัง พบว่า สร้างบรรยากาศที่มีความคิดเชิงบวก นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยมีสติเป็นประธาน และกิจกรรมเรียนรู้ โมดูลที่ 5 พบว่า เกิดการสร้างพันธะสัญญาร่วมกันว่าจะรักเอาใจใส่ดูแล ทะนุถนอม มีความจริงใจกัน ร่วมมือกันเสริมสร้างครอบครัวให้เป็นทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ รู้จักใส่ใจในบริบทของเขาและเธอ ใส่ใจแล้วดี เมื่อมีสิ่งใด ๆ มาปะทะให้มีอารมณ์ดีหรือไม่ดี ก็ฝึกตน ช่มไว้ไม่นำมาทำลายสัมพันธ์ภาพให้เลวร้ายลง รู้จักเข้าใจเพราะความเคารพรัก เข้าใจแล้วดีควบคุมอารมณ์ได้ส่งผลดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้ในครอบครัวอย่างสันติสุข ตามแนวทางหลักฆราวาสธรรม 4 สอดคล้องกับ Chuimanee (2017) ได้กล่าวไว้ใน วิจัยเรื่อง “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรม 4 สำหรับชีวิตการครองเรือนของคู่สมรส” สามีภรรยาต้องปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่นำความสุข ความเจริญ และความสามัคคี ในการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยา คือ สัจจะ มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ทมะ รู้จักข่มใจตนเอง ไม่ประพฤติไปตามกิเลส ขันติ มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบตนเอง และจาคะ รู้จักเสียสละแบ่งปันสิ่งของของตนให้คนอื่น การปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 ก็จะทำให้การครองเรือน มีความรักความสามัคคีในครอบครัว ไม่เกิดการหย่าร้างกัน เกิดความมั่นคง ทำให้ครอบครัวมีความสุข ดังจะเห็นได้ว่าหลักฆราวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนที่จะต้องนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างคู่สมรส ส่วนกระบวนการติดตาม รักษา เพื่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างแท้จริงว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมในงานวิจัยได้นำหลักฆราวาสธรรม 4 ไปปฏิบัติต่อกัน อย่างจริงจัง โดยมีเป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เพื่อดำรงไว้ซึ่งสถาบันครอบครัวของตนเองดังที่ Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammcitto) (2019) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “ศาสนากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” (SDGs) ว่า การพัฒนาในทางพระพุทธศาสนาเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางที่รวมองค์ประกอบของการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตเข้าด้วยกันแบบบูรณาการเป็นองค์รวม ไม่แยกส่วน โดยถือเอามนุษย์เป็นตัวตั้งในการพัฒนา ดังคำกล่าวที่ว่า “พัฒนาชาติให้เริ่มที่ประชาชน พัฒนาคนให้เริ่มที่ใจ จะพัฒนาอะไรให้เริ่มที่ตัวเราเองก่อน”

สรุป

ชุมชนวัดใหม่ (ยายแค้น) มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด (Slum Area) การสร้างบ้านเรือนต่ำกว่ามาตรฐาน ของกรมโยธาผังเมือง ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนมีหลากหลายอาชีพ อาทิ ลูกจ้างรายวัน พนักงานบริษัท อาชีพอิสระ และบุคคลที่ว่างงาน เป็นต้น ปัญหาที่พบระหว่างคู่สมรสในปัจจุบันคือ 1) ปัญหาจากเศรษฐกิจและสังคม 2) ปัญหาด้านการขาดศีลธรรม 3) ปัญหาด้านขาดความตระหนักในหน้าที่หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี คือหลักฆราวาสธรรม 4 โดยมีสติเป็นแกนกลางมาผลักดันให้ฆราวาสธรรม 4 ปฏิบัติงาน มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีเป็นพลังเชื่อมโยงสายใจแห่งความรักสร้างสัมพันธ์ภาพให้คงอยู่อย่างยั่งยืน 1) มีจาคะ เสียสละให้กันและกัน

2) มีสัจจะ คือมีความซื่อตรง ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3) ความมีทมะ ฝึกตนให้มีความข่มใจไว้ก่อน 4) มีขันติ ต้องรู้จักอดทนในปัญหา มองเห็นความเป็นจริง จับมือร่วมกันหาทางแก้ไขและอดทนก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรค ๕) ครอบครัวยุคใหม่ เกิดพันธะสัญญาร่วมกันระหว่างคู่สมรสว่าจะรักและดูแลกันตลอดไป มีความจริงใจ แก้ไขปรับปรุงตน ให้เป็นคนดีของกันและกัน ใส่ใจในหน้าที่ ร่วมมือกันเสริมสร้างครอบครัวให้เป็นทุนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุขนั้น เป็นการเสริมสร้างสถาบันที่มีเป็นพื้นฐานที่จะพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ให้เจริญก้าวหน้าด้วยพุทธสันติวิธีอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำองค์ความรู้จากงานวิจัย กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวให้มีสันติสุขไปต่อยอด ตามแนวทางของสันติสุขโมเดล สู่ระดับของครอบครัวในพื้นที่อื่น ๆ สู่การเสริมสร้างครอบครัวให้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างคู่สมรสได้อย่างสันติสุขตลอดไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว และคู่สมรสทั่ว ๆ ไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 รูปแบบการสร้างเครือข่ายระบบพี่เลี้ยงครอบครัวเพื่อแก้ปัญหาคู่สมรสโดยพุทธสันติวิธี
- 2.2 บูรณาการพุทธสันติวิธีในการแก้ปัญหาครอบครัวที่นำไปสู่การหย่าร้าง
- 2.3 ขั้นตอนกรมกระบวนการพัฒนาพ่อแม่เพื่อเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่นเพื่อความสำเร็จของเด็กและเยาวชนภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี

References

- Chimvilaisup, A. (2016). *The Sustainable Development of Thai Community: Ban Doi Chang Case Study*. Rangsit University. Pathum Thani.
- Chuimanee, S. (2017). *A Study of Application of Four Garavasadhammas for the Householder of Spouse*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Duangkhieo, T. (2023). Wat Mai Community Secretary (Yai Paen). *Interview*. April, 29.
- Eoseewong, N. (2002). *Before the Sri Ariya Era: Regarding Religion Beliefs and Morals*. Bangkok: Matichon.
- Kanlayapatthanakul, W. et al. (2021). Buddhist Principles and Principles to Strengthen Family Security in Accordance with Buddhism. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(1), 84-94.
- Lucknowanich, S. (2011). *Personal Relationship, Living Behaviors, and Academic Achievement of University Students in the Private Residence, Rangsit Area, Pathumthani*. Bangkok: Bangkok University.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- McClelland, D. C. (1970). Test for Competence Rather than Intelligence. *American Psychologists*, 1(3), 57-83.

- Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammicitto). (2019). *Sustainable Development Goals (SDGs)*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.
- Phra Phromkhunaporn (P.A. Payutto). (2000). *Family Happiness Is the Peace of Society*. (2nd ed.). Bangkok: Thammasapa.
- Phramaha Hansa Dhammhaso. (2011). *Buddhist Peaceful Means*. Bangkok: 21st Century Co., Ltd.
- Prabkrais, T. (2023). Kham Government Teacher Level 7. *Interview*. April, 25.
- Raksaphakdee, J. (2001). *A Study of Married Couple's Morality according to the Buddhist Ethics*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Rasamithammachote, S. (2005). *Guidelines for Developing Human Potential by Competency Based Learning*. (2nd ed.). Bangkok: Sirivatana Interprint Public Company Limited.
- Rawangnan, S. (2010). *Causal Relationships of Big Five Personality Factors on Relationship Satisfaction of Dating Couples with Components of Love as Mediators*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Sirisit, K. (2023). Private Company Employee. *Interview*. April, 24.
- Siriwanbut, P. (1997). *Family Psychology*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Srithongsuk, K. (2016). *The Moderating Effect of Internal Locus of Control on the Relationships among Perceived Organizational Support Peer Relationship and Happiness at Work*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Thaokotsri, S. (2023). Private Company Employee. *Interview*. April, 26.
- The Bureau of Registration Administration. (2015). *Divorce*. Retrieved July 5, 2023, from <https://www.bora.dopa.go.th/CallCenter1548/index.php/menu-general/12-service-hand%20book%20/general/28-general-status-divorce>
- Themomentum. (2017). *Divorce Doesn't Mean Failure Changing Perspectives on Divorce in Thai Society*. Retrieved July 5, 2017, from <https://themomentum.co/momentum-feature-divorce-not-fail/>
- Wasi, P. (1996). *Buddhism and the Spirit of Thai Society, Research Issues on Religion and Culture*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Wattanaphanit, K. (2023). Private Company Employee. *Interview*. April, 25.
- Yoomonthien, P. (1994). *When Dharma Protects the World of Buddhadasa Bhikkhu, Abbreviated Version*. Bangkok: Sukkhapabjai.